

особистості. На основі ретроспективного аналізу напрацювань вітчизняних і зарубіжних учених встановлено, що в науці ще й досі не утвердилася єдина думка щодо розуміння сутності понять «здібності», «обдарованість», «талант». Процес визначення основних складових цих дефініцій триває і є **перспективним напрямком подальших наукових досліджень.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.

2. Гнатко М. М. Психологічні передумови роботи з обдарованими дітьми / М. М. Гнатко // Шкільний світ. – 2012. – № 12. – С. 9–10.

3. Демченко В. В. Готовність педагогічних кадрів до роботи з обдарованими школярами / В. В. Демченко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 4. – С. 33–36.

4. Корж Л. Ф. Науково-методичний супровід роботи вчителя з обдарованими дітьми / Л. Ф. Корж // Педагогічна думка. – 2008. – № 1-2. – С. 23–31.

5. Лейтес Н. С. Способности и одаренность в детские годы / Н. С. Лейтес. – М. : Знание, 2004. – 76 с.

6. Янковчук М. Розвиток обдарованості : практичний досвід / М. Янковчук // Обдарована дитина. – 2008. – № 2. – С. 47–53.

Дата надходження до редакції: 16.11.2015 р.

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 378:371.321:811.111

Руслан КРАВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української та іноземних мов

Вінницького національного аграрного університету

ПРИНЦИПИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В АГРАРНОМУ ВНЗ

У статті обґрунтовано принципи полікультурного навчання на заняттях з іноземної мови в аграрному ВНЗ як закономірності, на основі яких повинна функціонувати й розвиватися сучасна система освіти. Особливий наголос зроблено на важливості загальнодидактичних і специфічних принципів формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі з метою забезпечення високоєфективного навчально-виховного процесу. Розкрито сутність специфічних принципів полікультурного навчання.

Ключові слова: діалог культур, полікультурність, полікультурна толерантність, автентичність, новизна, професійна спрямованість.

В статье обоснованы принципы поликультурного обучения на занятиях по иностранному языку в аграрном вузе как закономерности, на основе которых должна функционировать и развиваться современная система образования. Особое внимание уделяется важности общедидактических и специфических принципов формирования поликультурной компетентности будущих специалистов аграрной отрасли для обеспечения высокоэффективного учебно-воспитательного процесса. Раскрыта сущность специфических принципов поликультурного обучения.

Ключевые слова: диалог культур, поликультурность, поликультурная толерантность, подлинность, новизна, профессиональная направленность.

The principles of multicultural teaching at foreign language classes at agrarian higher educational institution as objective laws, on the basis of which the modern system of education must be functioning and developing, are grounded in the article. The special accent is stressed on the importance of generally-didactic and specific principles of forming the multicultural competence of future agrarians for providing high-efficient educationally-upbringing process. The essence of the specific principles of multicultural teaching has been exposed.

Key words: dialogue of cultures, multiculturalness, multicultural tolerance, authenticity, novelty, professional orientation.

Постановка проблеми. Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови підпорядковується загальним і специфічним тенденціям розвитку. Англійська мова як іноземна впливає не лише на розширення загального світогляду, а й на сприйняття оточуючого світу. У контексті нашого дослідження знання, вміння та навички, які студенти

аграрного ВНЗ здобувають на заняттях з іноземної мови, спрямовані на формування гармонійної особистості, людини з високим рівнем полікультурної компетентності, здатної успішно функціонувати в багатонаціональному світі. Таким чином, навчання іноземної мови носить особистісно розвивальний та особистісно орієнтований характер. У рамках сучасної професійної підготовки іноземна мова відображає гуманістичну, фахову і полікультурну спрямованість навчання, а також виступає інструментом міжкультурного та міжнаціонального пізнання, способом взаємодії. Викладання іноземної мови – складний і багатогранний процес, успішність якого визначається педагогічною технологією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що загальнодидактичні принципи як основні вимоги до організації навчально-виховного процесу розглядали науковці Р. Валеева, Л. Виготський, В. Галузяк, П. Гурвіч, А. Дістервег, Я. Коменський, Д. Ларсен-Фріман, С. Маккей, Н. Мойсеюк, Г. Палмер, Ю. Пассов, М. Сметанський, А. Шакірова, В. Шахов, М. Фіцула та ін. Проте, незважаючи на наявні наукові напрацювання з даної проблеми, нерозробленими залишаються питання ролі загальнодидактичних принципів навчання у полікультурній освіті, не окреслено специфічні принципи формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови, не деталізовано правила їх реалізації у контексті полікультуризації вищої аграрної освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і синтез психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження; абстрагування, систематизація, класифікація, узагальнення і порівняння, вивчення передового педагогічного досвіду.

Полікультурна освіта у вищому навчальному закладі забезпечується наявністю певних принципів навчання. Виходячи з цього, **метою нашої статті** є визначення педагогічних принципів полікультурної навчання майбутніх фахівців аграрної галузі та розкриття правил їх реалізації на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи наявну психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови, нами були виявлені наступні протиріччя:

- між необхідністю полікультурного навчання студентів аграрного ВНЗ засобами іноземної мови у контексті професійної підготовки та добром педагогічних принципів;
- між потребою застосовувати специфічні принципи полікультурної освіти та ступенем їхньої реалізації на заняттях з іноземної мови в аграрному ВНЗ;
- між побудовою педагогічного процесу, заснованого на принципах полікультурного навчання, і вибором альтернативних методів організації навчання;
- між необхідністю підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі та недостатньою розробленістю принципів полікультурного навчання.

На нашу думку, вирішення окреслених протиріч необхідно здійснювати на методологічному рівні, використовуючи елементи практичної реалізації.

Аби з'ясувати принципи полікультурного навчання на заняттях з іноземної мови, розкриємо спочатку сутність поняття «принцип». Як зазначає Ю. Пассов, неправильно сформульовані, незрозумілі та неадекватні принципи навчання часто ставлять під удар увесь процес навчання [11, с. 162].

Термін «принцип» («*principium*») у перекладі з латинської мови означає «начало», «основа». Дидактичні принципи виступають теоретичним узагальненням педагогічної практики, виникають з викладацького досвіду й характеризуються об'єктивністю [13, с. 519]. Саме тому вони стають своєрідними орієнтирами, що регламентують і регулюють діяльність викладача в процесі навчання майбутніх фахівців аграрної галузі. Дидактичні принципи охоплюють усі сторони педагогічного процесу й надають йому цілеспрямованості та логічного-последовного початку.

Однак відповідно до форми реалізації наявні принципи носять суб'єктивний характер і відображаються у свідомості педагога різною мірою повноти й точності. Незнання принципів, неправильне їх трактування, небажання дотримуватися їх правил не відкидають їхньої наявності, однак позбавляють навчальний процес науковості, роблять його суперечливим та малоефективним. Отже, дотримання принципів навчання виступає елементом педагогічної майстерності викладача аграрного ВНЗ, найважливішою умовою результативності його професійної діяльності.

Принципи навчання – це ключові положення, які детермінують характер педагогічного процесу, формуються на основі обраного напрямку та відповідних підходів. На думку зарубіжних методистів Д. Ларсен-Фрімана і С. МакКей, у викладанні іноземної мови важливо враховувати дидактичні, психологічні та лінгвістичні фактори [15; 16]. У сучасній методиці викладання іноземної мови термін «принцип» передбачає домінуючу роль педагога в навчально-виховному процесі, що, певною мірою, суперечить його гуманістичній спрямованості. С. Ніколаєва цілком слушно зауважує, що принципи навчання допоможуть викладачеві організувати навчальний процес, вирішити питання стосовно того, які матеріали й прийоми використати [10, с. 48].

Принципи навчання можна охарактеризувати як загальні положення, які детермінують зміст, методику й організацію процесу фахової підготовки. На їх основі створюються певні вихідні установки, рекомендації та правила для досягнення окреслених цілей. Незнання або невміле застосування принципів гальмує успішність навчально-виховного процесу, ускладнює опанування знаннями, навичками, вміннями [3, с. 123].

Процес навчання неможливо організувати належним чином, якщо відсутній фундамент у вигляді чітко сформульованих положень, тобто принципів, на які викладачеві слід опиратися, взаємодіючи зі студентами. Принципи навчання є досить різноманітні: одні окреслюють педагогічний процес загалом, інші – спрямовані на навчання якогось конкретного виду мовленнєвої діяльності або притаманні лише специфічній сфері навчання іноземної мови [6, с. 172].

У той час, коли становлення методики як самостійної науки ще не відбулося, загальнодидактичні принципи відповідали всім сучасним вимогам. Як

тільки почалося обґрунтування нових специфічних закономірностей у навчанні іноземної мови, то виявилось, що загальнодидактичних принципів недостатньо. Так, П. Гурвіч, С. Николаєва та А. Старков у своїх наукових дослідженнях розділяють принципи на загальнодидактичні та методичні.

Загальнодидактичні принципи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови – це фундаментальні положення традиційного навчання, які можна використовувати для викладання будь-якої дисципліни. Розглядаючи загальнодидактичні принципи, варто звернути увагу на судження видатного чеського педагога-гуманіста Яна Амоса Коменського, який трактував дидактику як сукупність навчання і виховання, теорію освіти та запропонував систему дидактичних принципів, в основу яких покладено природність [9, с. 267].

Серед загальнодидактичних принципів, розроблених Коменським, для успішного формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі ми опираємося на такі: *науковості* (хибних знань не існує, можуть бути лише неповні); *послідовності та систематичності* (послідовна лінійна логіка навчального процесу, від поодинокого – до загального); *доступності* (від відомого – до невідомого, від легкого – до важкого); *міцності* (повторення – основа навчання); *свідомості та активності* (будьте обізнані у завданні та демонструйте активність); *наочності* (краще один раз побачити, ніж сто разів почути); *зв'язку теорії з практикою* (певна частина навчального матеріалу відводиться на застосування знань на практиці) [8].

Принцип науковості переважно стосується змісту навчання, знань та вмінь, які майбутні фахівці аграрної галузі повинні опанувати. Його сутність полягає в тому, що вся навчальна інформація (знання, положення, факти і закони), яка викладається, має бути науково коректною. Втілення цього принципу вимагає вивчення головних наукових положень і застосування в навчальному процесі методів, близьких до тих, якими керується конкретна наука. Навчання у вищому освітньому закладі характеризується динамічністю та передбачає врахування стану розвитку сучасного суспільства, освіти, науки і техніки.

Принцип послідовності та систематичності орієнтований на послідовний і системний виклад та опанування навчального матеріалу [14, с. 88-89]. Йдеться, зокрема, про чітку структуру матеріалу, його раціональне розбиття на певні смислові фрагменти та поетапне вивчення їх майбутніми аграрниками. Цей принцип вимагає дотримання логіки наукового викладу: розуміння нових понять та закономірностей впливає з попередніх, тобто необхідно спочатку зфокусувати увагу майбутніх фахівців аграрної галузі на вузлових питаннях, а потім здійснити логічний перехід від засвоєного навчального матеріалу до нового. Таким чином, ознайомлення студентів-аграрників із загальною структурою навчальної дисципліни, її основними поняттями і принципами допоможе їм не лише чітко зрозуміти смислові зв'язки між ними, а й застосувати загальні положення в конкретних ситуаціях.

Згідно з *принципом доступності* успішність навчання детермінується відповідністю змісту, характеру, обсягу, форм і методів навчання рівню іншомовної підготовки та віковим особливостям

майбутніх фахівців аграрної галузі. Доступність навчання в жодному разі не означає його легкості або спрощення. Навчальні завдання мають дещо перевищувати рівень пізнавальних можливостей студентів, стимулюючи їх до розумового напруження і подолання посильних труднощів. Саме це призводить до особистісного розвитку студента [2, с. 126].

У ході проведеного дослідження ми дійшли висновку, що, реалізуючи принцип доступності, потрібно враховувати індивідуальні можливості майбутніх фахівців аграрної галузі. Доступність навчання детермінує ряд факторів, головні серед яких – вікові та психологічні особливості. Процес навчання априорі не може бути легким, але труднощі, з якими зіштовхуються студенти-аграрники в опануванні полікультурної компетентності та іноземної мови, повинні бути посильними. Доступність досягається за допомогою правильно підібраних навчального матеріалу й методів викладання.

Принцип міцності засвоєння знань, умінь і навичок тісно пов'язаний із забезпеченням надійності навчання, що трактується як імовірність того, що спеціаліст після завершення навчання у вищому навчальному закладі не тільки виконуватиме свої професійні функції творчо та ініціативно, а й навчатиметься впродовж усього життя.

Головною ознакою міцності навчання є свідоме й ґрунтовне опанування майбутніми фахівцями аграрної галузі понять, фактів, ідей, правил, законів, глибоке усвідомлення істотних розбіжностей та ознак предметів і явищ, зв'язків між ними. Реалізація цього педагогічного принципу передбачає: регулярне повторення навчального матеріалу за темами і розділами, запам'ятовування нового матеріалу в поєднанні з вивченим раніше, виокремлення при повторенні ключових ідей, використання у ході повторення різноманітних форм, методів і підходів організації навчальної діяльності [9, с. 238].

Згідно з *принципом міцності* майбутні фахівці аграрної галузі повинні засвоювати навчальний матеріал таким чином, щоб за необхідності можна було б вилучити з пам'яті потрібні полікультурні та іншомовні одиниці й коректно застосувати їх у професійній діяльності. Міцність засвоєння забезпечується завдяки неординарному викладу навчального матеріалу, регулярним тренуванням, самостійній роботі, систематичному контролю.

Уперше сутність *принципу свідомості та активності в навчанні* розкрив А. Дістервег: «Розвиток і освіту жодній людині не можна дати або повідомити. Кожен, хто бажає до них долучитися, повинен досягти цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням. Зовні він може одержати лише спонукання» [4]. Тобто викладач не може «передати» знання, а лише спонукати майбутніх фахівців аграрної галузі до самостійної пізнавальної діяльності, озброїти їх необхідними для цього засобами.

Принцип свідомості та активності на заняттях з іноземної мови являє собою цільову установку вищого навчального аграрного закладу на підготовку свідомих та активних громадян. Ми погоджуємося із висловленою позицією Н. Мойсеюк стосовно цього питання. На її думку, глибоко осмислені й самостійно набуті шляхом інтенсивного напруження розумової діяльності знання складають справжню суть освіти. [9, с. 235]. Аналогічну точку

зору відстоюють В. Галузяк, М. Сметанський та В. Шахов, стверджуючи, що розумовий розвиток та оволодіння навчальним матеріалом спостерігається лише в результаті активної пізнавальної діяльності, якщо студенти виступають суб'єктами навчання. Свідченнями того, що студенти діють як суб'єкти навчально-виховного процесу, є: усвідомлення мети навчання, демонстрування зацікавленості знаннями, планування та організація власної роботи, самостійне висунення проблем і пошук шляхів їх вирішення [2, с. 125].

Здійснюючи формулювання полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови, ми погоджуємося з Г. Ведель, О. Леонтєвим та Л. Щербою, що принцип свідомості проявляється, в першу чергу, у свідомому співставленні іноземної та рідної мов і культур для більш інтенсивного проникнення в їх структуру. При цьому свідомість криється в розумінні того, що потрібно досягнути й навіщо вчитися. Відповідно передбачається свідомість участі студента в спілкуванні іноземною мовою та опануванні полікультурною грамотністю. Свідомість також виражається в позитивному ставленні до навчального матеріалу та внутрішньої вмотивованості. Свідомість – це не лише розуміння змістового наповнення мовлення, а й усвідомлення мовних одиниць і способів їхнього застосування [1, с. 49-52].

Оволодіння полікультурною компетентністю та іноземною мовою буде успішним лише в тому випадку, якщо майбутні фахівці аграрної галузі беруть активну участь у навчальному процесі. Доцільність цього принципу підтверджена сучасною психологічною наукою, де активність – головна характеристика пізнання. Розрізняють інтелектуальну, емоційну та мовленнєву активність. Психологи також наголошують на наявності самоконтролю і самооцінки в навчанні як важливих умов активності [7, с. 57]. Інтелектуальна активність досягається постановкою проблемних запитань, котрі нашоухують майбутніх фахівців аграрної галузі на роздуми, спонукають їх до порівняння й узагальнення. Не менш важливу роль відіграє емоційна активність. Завдяки їй студенти-аграрники не залишаються осторонь виконання навчальних завдань, а беруть активну участь у педагогічному процесі. Емоційна активність може виявитися у відповіді на запитання: «Цікаво чи нецікаво майбутнім аграрникам навчатися?». Позитивні емоційні переживання підсилюють внутрішню і зовнішню активність, забезпечують досягнення успіху, а негативні – навпаки. Однак у деяких студентів, яким притаманні сильні вольові якості, негативні емоції викликають невдоволення невиконаними завданнями й можуть стимулювати активність у потрібному напрямку. Щодо мовленнєвої активності, то вона виражається у комунікативній діяльності.

Зважаючи на вищевикладене, важливим є розвиток у майбутніх фахівців аграрної галузі ініціативи мовленнєвої та культурної поведінки. Цього можна досягнути за умови становлення студента-аграрника як суб'єкта навчального процесу.

Принцип наочності є «золотим правилом» дидактики. Він був ґрунтовно розроблений у дидактиці середньої загальноосвітньої школи і набув широкого застосування в педагогічному процесі ВНЗ. Дотримання цього принципу сприяє свідомому,

активному сприйманню, осмисленню та опануванню навчального матеріалу, розвиває спостережливість, забезпечує ефективне формування нового соціального досвіду, поліпшує рівень психофізичних потенційних можливостей студентів.

Формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі з опорою на принцип наочності впливає з процесу сприйняття, осмислення й узагальнення матеріалу. Оскільки в нашому дослідженні йдеться про забезпечення полікультурного навчання студентів-аграрників на заняттях з іноземної мови професійного спілкування, то ми, в першу чергу, використовуємо іншомовну та полікультурну наочність. Досить детально принципи іншомовної наочності описав Ю. Пассов [11].

Принцип зв'язку навчання із життям ґрунтується на конструктивному поєднанні теорії та практики, науки і виробництва [14, с. 89]. Цей принцип покликаний забезпечити органічний зв'язок навчання іноземної мови майбутніх фахівців аграрної галузі з реальною дійсністю [2, с. 130]. Нам імпонує точка зору Н. Мойсеєк стосовно того, що, виконуючи практичні завдання перед вивченням теоретичного матеріалу, студенти переконуються в необхідності засвоєння певного багажу знань [9, с. 234]. Звідси випливає, що поглибленню знань, осмисленню суті явищ, які вивчаються, сприяє виконання практичних завдань у процесі вивчення теорії, а розуміння майбутніми фахівцями аграрної галузі життєвої важливості опанованих знань, умінь і навичок – їхньому успішному навчанню.

Оскільки ми обрали формування полікультурної компетентності майбутніх аграрників мовленнєвими засобами, то для нас також неабиякий інтерес складають методичні принципи викладання іноземної мови. Перед нами постало завдання – проаналізувати, конкретизувати та обґрунтувати специфічні принципи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. Варто зауважити, що це питання зацікавило не лише нас. Над його вирішенням працювали такі науковці, як Н. Гальскова, Г. Палмер, Ю. Пассов, В. Скалкін, Д. Ларсен-Фріман та ін., намагаючись розробити ієрархію принципів навчання іноземної мови. На нашу думку, досить добре це вдалося Ю. Пассову, який, зокрема, виокремив: *принципи першого рангу* – загальнодидактичні, покладені в основу навчання будь-якої дисципліни; *принципи другого рангу* – загальнометодичні, на яких ґрунтується викладання іноземної мови; *принципи третього рангу* – частково-методичні, спрямовані на навчання певного виду мовленнєвої діяльності; *принципи четвертого рангу*, що застосовуються у вузькій сфері навчальної діяльності [11, с. 63].

Розробляючи авторську педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, ми керувалися фундаментальними дослідженнями В. Біблера, Р. Гришкової, О. Дубасенюк, Г. Єлизарової, В. Калініна, С. Ніколаєвої, Ю. Пассова, В. Сафонової, С. Тер-Мінасової. Саме ретельний аналіз їхніх наукових праць дозволив нам виокремити низку специфічних принципів, на які необхідно опиратися в реалізації полікультурної освіти майбутніх аграрників на заняттях з іноземної мови, зокрема: принцип діалогу культур; принцип ультуровідповідності; принцип єдності національного та загальнолюдського; принцип полікультурності та полікультурної

толерантності; принцип домінування проблемних культурознавчих завдань; принцип автентичності; принцип новизни; принцип професійної спрямованості.

Принцип діалогу культур покликаний забезпечити майбутніх фахівців аграрної галузі культурологічною інформацією про рідну та іноземні країни, що уможливить здійснити компаративний аналіз розбіжностей і спільних рис між різними націями для налагодження конструктивного діалогу культур між майбутніми аграрниками та іноземцями під час проходження виробничої практики за кордоном. Аналогічної позиції притримується В. Сафонова, конкретизуючи завдання цього принципу: 1) моделювання культурного простору, занурення в який сприятиме розширенню кола культур і цивілізацій; 2) орієнтація на розвиток у студентів загальнопланетарного мислення, культурної неупередженості, готовності до комунікації в інокультурному середовищі, мовного та соціокультурного такту тощо; 3) розробка методичної моделі для повноцінного полікультурного і білінгвального виховання особистості як свідомомислячого носія та представника не тільки рідної, але й низки взаємопов'язаних культур у контексті певної культурно-історичної епохи; 4) порівняння культур і цивілізацій з урахуванням опосередкованого та безпосереднього історико-культурного взаємовпливу; 5) формування культури інтерпретації подій, явищ, фактів, ціннісних смислів рідної та іноземної культур; 6) створення методичних і соціально-педагогічних умов підготовки студентів як суб'єктів діалогу культур до функціонування в ситуаціях міжкультурного спілкування [12, с. 21].

Сутність *принципу культуровідповідності* полягає в коректному відборі подій і фактів культури, їх належній інтерпретації для формування в майбутніх фахівців аграрної галузі чітких уявлень про культуру та історію народів світу, варіативність їхніх стилів життя.

Принцип єдності національного і загальнолюдського ґрунтується на побудові змісту освіти з опорою на загальнолюдські цінності й урахуванні етнічних традицій та національних особливостей регіону. Він вимагає поетапного втілення: 1) формування в майбутніх фахівців аграрної галузі ціннісного ставлення до культурологічного підходу в процесі вивчення іноземної мови та визначення свого місця в контексті культур; 2) становлення полікультурної свідомості, подолання стереотипів; 3) набуття міжкультурного досвіду та його реалізація у фаховій діяльності.

На нашу думку, О. Дубасенюк [5] справедливо наголошує на вагомості у формуванні полікультурної компетентності *принципу полікультурності та полікультурної толерантності*, що передбачає виховання в студентів-аграрників толерантного ставлення і терпимості до культурних відмінностей.

Щодо *принципу домінування проблемних культурознавчих завдань*, то він реалізується в процесі вирішення студентами наступних завдань: 1) збір, узагальнення, систематизація та інтерпретація культурологічної інформації; 2) опанування стратегії пошуку та способів інтерпретації культури; 3) формування полікультурної та комунікативної компетенції; 4) становлення і поглиблення уявлень про специфічні культурні відмінності та їх загальні риси; 5) участь у творчих проектах комунікатив-

но-пізнавального і комунікативного характеру. Ми погоджуємося з В. Сафоновою [12, с. 33], що саме такі завдання сприятимуть не тільки культурознавчій адаптації майбутніх аграрників, а й їх культурній асиміляції.

Для успішного запровадження цього принципу слід керуватися такими правилами: 1) достовірно й неупереджено наповнювати завдання інформацією, оскільки видається багато літератури, яка містить спотворену інформацію про культуру іноземних країн; 2) звертати увагу на когнітивний, мовний та соціокультурний рівні складності навчального матеріалу, що використовується для складання культурознавчих завдань; 3) стежити за ефективністю і методичною прийнятністю цих завдань [3, с. 124].

Полікультурне навчання майбутніх аграрників вимагає певного добору й укомплектування навчального матеріалу. Згідно з діючою програмою викладачам рекомендується використовувати автентичні тексти. Здійснюючи пошук полікультурної інформації, вважаємо за доцільне дотримуватися запропонованого Б. Томаліном і С. Стемплескі [17] аспектного розподілу матеріалу: 1) ідентифікація культурної символіки (образи і символи, виражені у витворах архітектури й мистецтва, піснях, географії країн); 2) ознайомлення з «продуктами» різних культур (література, музика, фольклор, мистецтво); 3) зосередження уваги на моделях повсякденної поведінки різних етнофорів; 4) дослідження культурної поведінки етнофорів у певних соціальних ситуаціях; 5) вивчення моделей спілкування, особливостей вербальної та невербальної комунікації; 6) аналіз моральних цінностей та відношень, характерних для представників різних культур; 7) вивчення традицій, звичаїв, свят, національних особливостей їжі, одягу й відпочинку представників різних культур.

Варто зазначити, що запропонований вище перелік аспектів культури може бути доповнений, а всі аспекти можуть розглядатися як інтегровано (взаємопов'язані один з одним), так і розрізнено. На наш погляд, використання автентичних матеріалів на заняттях значно підвищить мотивацію навчання, що є надзвичайно важливо. Опубліковані в провідних іноземних журналах і газетах статті уможливають обговорення з майбутніми фахівцями аграрної галузі поточні проблеми суспільного життя рідної країни, пошук шляхів їхнього вирішення, розгляд власної національної культури через призму іноземних видань, порівняння тенденцій розвитку рідного соціуму й іноземного, мова якого вивчається. Саме цим і зумовлюється виняткове значення реалізації *принципу автентичності* навчальних матеріалів у нашому дослідженні.

Ми притримуємося позиції, що у формуванні полікультурної компетентності майбутніх аграрників потрібно опиратися на принцип новизни. Запровадження цього принципу має пробуджувати в студентів зацікавленість до навчання й забезпечувати динамічність і гнучкість їх мовленнєвих умінь. Надання нових відомостей про іноземні країни та моделювання різноманітних комунікативних проблем значно сприяють його реалізації у полікультурному наповненні навчального матеріалу, формах занять, видах і прийомах навчальної роботи.

Щодо використання *принципу професійної спрямованості* у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі, то він передбачає форму-

вання вмінь конструктивно застосовувати цінності інокультури, мова якої вивчається, у ситуаціях, пов'язаних з їх навчально-професійною діяльністю. У конструюванні педагогічного процесу у вищому навчальному аграрному закладі принцип професійної спрямованості є пріоритетним. Він уможливило вирішення протиріччя між теоретичним характером дисциплін і потребою практичного застосування набутих знань, умінь і навичок у фаховій діяльності.

На жаль, принципи полікультурного навчання на заняттях з іноземної мови в аграрному ВНЗ часто не дотримуються. Перш за все, це стосується загальнодидактичних принципів. Так, у методиці викладання іноземних мов уже два десятиліття офіційно визнаним є принцип свідомості, але на практиці впливає, що майбутні фахівці аграрної галузі замість свідомого засвоєння навчального матеріалу переважно зазубрюють заздалегідь підготовлені ними монологи, діалоги тощо. Реалізація принципу активності зазвичай зводиться до того, що студенти демонструють активність тільки тоді, коли їх запитують викладач. Наведені приклади свідчать, що запропоновані в методиці принципи для педагога, як правило, виконують роль певних суб'єктивних орієнтирів у відборі й організації змісту навчання. Уникнути це можна шляхом наближення процесу викладання іноземних мов згідно з його основними параметрами до процесу оволодіння студентами мовою у реальній комунікативній ситуації. Для цього в аудиторії потрібно створити такий мікроклімат, який би віддзеркалював полікультурне середовище, яке оточує нас, з усім багатством міжособистісних відносин і цілеспрямованістю на практичне використання мови.

Висновки. Успішне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі вимагає принципово нового підходу, який би передбачав не лише засвоєння конкретних знань, умінь і навичок, а й формував би в студентів власне ставлення до іншомовних фактів і явищ, сприяв би особистісному розвитку та збагаченню досвіду щодо адаптування у багатокультурному соціумі.

У нашій інтерпретації педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі – це цілеспрямована, послідовна діяльність викладача і студентів для досягнення конкретних дидактичних цілей: опанування ключовими поняттями, які визначають різноманітність світу; ґрунтовне оволодіння студентами культурою рідного народу в контексті формування поведінкових умінь, долучення їх до світової культури, виховання позитивного ставлення до відмінностей між культурами тощо.

Ефективність викладацької діяльності в аграрному ВНЗ підпорядкована певним дидактичним принципам. Принципи навчання як фундаментальні положення визначають зміст, організацію, форми і методи навчально-виховної роботи. Вони також становлять неабияку значущість для забезпечення успішного формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. Представлені нами принципи навчання тісно взаємопов'язані та зумовлюють один одного. Жоден із них не можна застосовувати без урахування інших, а як наслідок – у навчально-виховному процесі викладач повинен обов'язково керуватися цими принципами.

Розглянувши поняття «принцип», різноманітні класифікації принципів навчання та правила їх реалізації, ми дійшли висновку, що принципи навчання – це певна «законодавча» база освітнього процесу. Відповідно до того, наскільки викладач дотримується їх, залежить успіх в оптимізації навчання. У ході проведеного дослідження нам вдалося систематизувати їхню класифікацію й розкрити специфічні принципи навчання педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є розроблення методичних рекомендацій та ефективних практичних напрацювань, орієнтованих на успішне оволодіння майбутніми фахівцями аграрної галузі полікультурною компетентністю на заняттях з іноземної мови з урахуванням загальнодидактичних і специфічних принципів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бим И. Л. Немецкий язык. Базовый курс. Концепция, программа / И. Л. Бим. – М. : Новая школа, 2001. – 176 с.
2. Галузьяк В. М. Педагогіка / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : Держ. картограф. ф-ка, 2006. – 416 с.
3. Грицик Н. В. Принципи формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови / Н. В. Грицик // *Perspektywy rozwoju nauki : zbiór raportów naukowych*. – Gdańsk : Wydawca : Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2012. – S. 121–126.
4. Дистервег А. О природосообразности и культуросообразности в обучении / А. Дистервег // *Народное образование*. – 1998. – № 7. – С. 193–197.
5. Дубасенюк О. А. Педагогічна технологія організації продуктивної міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу / О. А. Дубасенюк, Н. В. Якса // *Розвиток педагогічної освіти викладача в умовах неприпливної освіти : монографія / за ред. М. М. Солдатенкова, О. М. Семенов*. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. – С. 108–121.
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2004. – 384 с.
7. Китайгородская Г. А. Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика / Г. А. Китайгородская. – М. : Высшая школа, 2009. – 277 с.
8. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения / Я. А. Коменский. – М. : Высшая школа, 1982. – 384 с.
9. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. – Київ : ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2003. – 615 с.
10. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
11. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в средней школе / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1988. – 223 с.
12. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Тверь : Истоки, 1996. – 238 с.
13. Філософський енциклопедичний словник / [за ред. В. І. Шинкарук]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

14. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

15. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching / D. Larsen-Freeman. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 252 p.

16. McKay S. L. Teaching English as an International Language / S. L. McKay. – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 381 p.

17. Tomalin B. Cultural Awareness / B. Tomalin, S. Stempleski. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 168 p.

Дата надходження до редакції: 30.11. 2015 р.

УДК 373.31:811.111

Валентина ЛЕВИЦЬКА,
здобувач кафедри іноземних мов
Національного університету водного господарства
та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДЛЯ РОБОТИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ПОЛЬЩІ

Статтю присвячено питанню ефективної підготовки вчителів іноземних мов, зокрема й англійської, у старшій школі Польщі. Визначено, що в новій парадигмі розвитку вищої освіти зарубіжних країн чільне місце належить удосконаленню професійної підготовки вчителів іноземних мов, зростанню їх професійної компетентності в питаннях педагогіки та методики навчання іноземних мов у контексті діалогу культур.

Ключові слова: мовна освіта, вчитель іноземних мов, підготовка вчителя-словесника, професійна компетентність, іноземна мова.

Статья посвящена вопросу эффективной подготовки учителей иностранных языков, в частности английского, в старшей школе Польши. Определяется, что в новой парадигме развития высшего образования зарубежных стран особое место принадлежит усовершенствованию профессиональной подготовки учителей иностранных языков, росту их профессиональной компетентности в вопросах педагогики и методики обучения иностранных языков в контексте диалога культур.

Ключевые слова: языковое образование, учитель иностранных языков, подготовка учителя-словесника, профессиональная компетентность, иностранный язык.

The article is devoted the question of effective preparation of teachers of foreign languages, mainly English, at senior school of Poland. For this reason in the new paradigm of development of higher education of foreign countries a main place belongs to the improvement of professional preparation of teachers of foreign languages, growth of professional competence of teachers, in pedagogics and method of studies of foreign languages in the context of dialog of cultures.

Key words: linguistic education, teacher of foreign languages, preparation of teacher-philologist, professional competence, foreign language.

Постановка проблеми. Впродовж останніх 20-ти років Польща зазнала якісних змін в освітніх системах галузі шкільної іншомовної освіти. Країна прагне до міжнаціонального, міжкультурного та багатомовного спілкування, яке якісно сприятиме проживанню в багатонаціональній Європі.

Реалізація у вищій освіті Польщі ідей Болонського процесу та Рекомендацій Ради Європи щодо підготовки сучасних учителів вимагає формування фахівців нової генерації, здатних до активного життя та ефективного виконання своїх професійних функцій. Знання іноземної мови – це не лише вміння правильно говорити і грамотно писати, а й засоби пізнання та приєднання до іншої культури, в результаті чого має місце як вивчення предмета, так і вивчення мови. Таким чином, сучасна ситуація, пов'язана з масовим вивченням іноземних мов, вимагає перегляду.

Учителі іноземних мов повинні відповідати вимогам, які висуваються до них у контексті сучасної мовної політики. Рада Європи для вдосконалення підготовки вчителів та студентів розробила такі ключові положення:

1. Сприяти лінгвістичній різноманітності та заохочувати людей до вивчення малопоширених або рідковживаних іноземних мов.

2. Спрямувати кожного громадянина на набуття здатності спілкуватися не лише рідною мовою, а й принаймні ще двома іноземними європейської спільноти.

3. Удосконалити якість та кількість вивчення й навчання іноземних мов [7].

Виконання поставлених завдань можливе лише за умови розвитку співпраці та конвергенції в галузі підготовки вчителів іноземних мов, особливо англійської як сучасної lingua franca.

Проблемами професійної підготовки вчителів іноземної мови нині займається значна кількість дослідників, наприклад, у Польщі – С. Вішневська, Г. Кв'ятковська, Г. Коморовська, Т. Левовицький,